Integrarea istoriei universale în cultura românească prin traduceri de texte istorice din limba germană la sfârşit de secolul al XVIII-lea şi început de secolul al XIX-lea (WHRCGL)
PN-III-P1-1.1-TE-2019-0721

Raportul ştiinţific şi tehnic

În această primă etapă de implementare, directorul de proiect a organizat o întâlnire de lucru (18 septembrie 2020) cu toți membrii echipei, în cadrul căreia s-au discutat și trasat sarcinile concrete colective şi individuale. Au fost abordate următoarele aspecte: stabilirea cadrului metodologic al cercetării, parcurgerea bibliografiei generale, posibilele dificultăți care ar putea fi întâmpinate în desfăşurarea proiectului, planificarea diseminării rezultatelor care vor fi obținute şi, nu în ultimul rând, distribuirea preliminară a sarcinilor de lucru şi a textului / textelor pentru fiecare membru al echipei pentru studii individuale, selectând cel mai reprezentativ material disponibil în această fază. S-au conturat astfel următoarele etape de cercetare pentru fiecare membru al proiectului:

- documentarea online (în bibliotecile digitale sau prin consultarea cataloagelor online) şi în bibliotecile disponibile în Iaşi pentru extinderea listei de texte istorice traduse din limba germane în limba română în perioada 1770-1830;
- identificarea textului atribuit în una din bibliotecile online;
- identificarea datelor preliminare de analiză a textelor: traducător, text sursă, autor al textului sursă etc.;
- întocmirea unei bibliografii generale a proiectului şi a unei bibliografii prelimare specific textului atribuit;
- În vederea următoarei etape, cea a transliterării textelor româneşti din alfabet chirilic în alfabet latin, Ana Catană Spenchiu a întocmit o schiţă a particularităţilor referitoare la grafia textelor studiate pentru ca ulterior să poată fi realizată o transcriere unitară a acestora, în ciuda diversităţii tipologice, editoriale și regionale a acestora.
- Pe lângă site-ul proiectului, s-au iniţiat două canale de comunicare între membrii echipei, colaborarea dintre aceştia fiind esenţială pentru reuşita îndeplinirii obiectivelor: un spaţiu de stocare a materialului bibliografic, accesibil tuturor membrilor (Google.Drive) şi platforma BaseCamp de comunicare şi transmitere eficientă a datelor.

Astfel, în urma şedinţei din data de 18 septembrie s-a efectuat următoarea distribuţie de texte şi sarcini de lucru, cu următoarele rezultate preliminarii înregistrate până la sfârşitul lunii noiembrie:

Iuliei Zup i-au fost alocate în primă etapă, pentru transliterare și analiză traductologică, textele Joachim Heinrich Campe, *Descoperirea Americii* (Buda 1816) și Pavel Kengyelacz, *Istorie universală sau a toată lumea* (Buda 1824). Pe lângă începerea transliterării primului text din alfabet chirilic în cel latin, a fost identificat originalul în germană și inițiată o documentare privitor la acesta. Autorul, Joachim Heinrich Campe, a fost pedagog, lingvist și autor de cărți pentru copiii, lucrările sale fiind traduse încă din timpul vieții sale în mai multe limbi europene. Încă nu a fost stabilită paternitatea traducerii în română. Textul prezintă descoperirea Americii, povestită de un parinte celor trei fii ai săi, Ioann, Luca și Andrei. Chiar dacă volumul conține această structură dalogică, cu întrebări și răspunsuri, el reprezintă o relatare istorică fidelă și detaliată. În ceea ce privește cel de-al doilea text, lecturarea cuvântului-înainte la traducere și a literaturii secundare indică faptul că textul a fost scris în slavo-sârbă de arhimandritul Pavel Kengyelacz, stareţul Mănăstirii Sfântul Gheorghe, ale cărui opere sunt redactate în sârbă, și tradus de Ioan Teodorovici în română. Ioan Teodorovici a

fost traducător pentru limbile germană, sârbă și franceză, colaborator al lui Petru Maior și cenzor și revizor la Tipografia Universității din Buda.

Alina Bruckner a preluat textul *Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida Înpăraților* (prima ediție, din anul 1794), tipărită, conform paginii de titlu, „cu învoirea celor mai mari" la Tipografia lui Petru Bart din Sibiu. De asemenea, textul conține informații atât despre traducător, și anume „Dimitrie Iercovici a preaînălțatei Gubernii din Prințipatul Ardealului Translator", cât și despre cel care a permis această traducere, respectiv: "Excelenția Sa grof Esterhazi ai Crăieștii Gubernii Sfetnicule și Povățuitoriule al Comisii Cercetătorii de cărți". Pe aceeași pagină traducătorul include și o declarație, prin care, pe de o parte cere permisiunea tipăririi acestui text, și pe de altă parte garantează autenticitatea traducerii: "...îndrăznesc a te încredința, că într-însa nimic altă nu e cuprins, fără numai sîngură Istoriia lui Alexandru Mare, și Darie Înpăraților, și cum că de alte lucruri bisericești, dogmaticești, sau a legilor nicio pomenire nu se face". Interesant de menționat este și faptul că traducerea se încheie cu câteva pagini ce conțin „arătări de vreo cîteva doftorii și meșteșuguri", ce se încheie cu numele celor care au inițiat tipărirea acestei traduceri: "la acest lucru folositoriu, fost-am noi ostenitoriu, care l-am și jățuit și l-am și diortosit [...] Mihail Dir, din vestita cetate a Sibiiului și Radu Rogojanul, din sfînta episcopie a Rîmnicului". A doua ediția a traducerii acestui text în română datează din anul 1796, având titlul *Istoria a Alexandrului Celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida a împăraților*, tipărită în "tîrgul Movilăului, [...] în tipografia cea volnică a protopopului Mihail Strealbițchi". Deși se pornește de la premisa că această ediție reproduce textul tipărit în anul 1794 la Sibiu, încă de la început se pot observa unele deosebiri, notabil fiind de exemplu faptul că ediția din 1796 conține pe a doua pagină "sfaturi pentru copii: Paza căsii de obște fără neorănduială".

Ana Veronica Catană Spenchiu a ales pentru transcriere și studiu textul *Arătarea stăpânirei şi a caracterului lui Alexandru I, împăratul a toată Rossia, întocmită prin I. D. F. Rumpf, crăiescul praisesc a Direcţiei din Berlin secretar expeditor, şi Mărirei Sale celui pre dreptate şi moştenitoriu craiu al Borussiei Fridrih Vilhelm III închinată, iară acum întâiu pre românie prefăcută şi tipărită cu chipul împăratului, la Buda, în Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungariei, 1815.* Textul este în format in -8° şi se întinde pe 104 pagini, după care urmează două foi cuprinzând lista „cinstiţilor prenumeranţi". Frontispiciul lucrării, aşezat în faţa foii de titlu, constă într-o gravură în aramă care îl reprezintă pe ţarul Alexandru I al Rusiei. Această etapă inițială a vizat: identificarea și procurarea textului din cadrul bibliotecilor, dar și a unei bibliografii cât mai complete. Lucrarea care a stat la baza traducerii este menţionată în foaia de titlu, iar particularităţile lingvistice ale textului nu lasă nicio urmă de îndoială asupra sursei. Aceasta este Alexander I. Kaiser von Russland. Ein Regierungs- und Karaktergemälde. Von J. D. F. Rumpf, Königl. Preuss. expedir. Secretär bei der Abgaben-Direction in Berlin. Mit dem Bildnis des Kaisers. Berlin, bei G. Hayn, Zimmerstrasse No. 29, 1814. Despre autorul lucrării nu se cunosc foarte multe detalii. Johann Daniel Friedrich Rumpf (c. 1758 - c. 1838) a fost consilier la Curtea Regală prusacă şi un foarte activ scriitor.

Lui Ioan Augustin Guriţă i-au fost repartizate cinci texte din coletia de şapte broşuri, cunoscută sub numele de "Războaiele Napoleniene" şi anume *Trista întîmplare a cetăţii Dresda de la spargerea încoace a podului pănă la apărarea cetăţii* (Buda 1814); *Întîmplările războiului Franţezilor şi întoarcerea lor de la Moscova* (Buda, 1814); *Scurta aratare despre luare Parisului* (Buda 1814); *Vrednica de pomenire biruinţă* (Buda 1814); *Napoleon Bonaparte* (Buda 1815), texte pentru care s-a început deja procesul de transliterare în alfabet latin. S-a consultat bibliografia generală a proiectului, precum şi studii privitoare la textele menţionate mai sus, stabilindu-se că acestea sunt într-adevăr traduceri ale unor protipuri germane, tipărite la Buda în perioada 1814-1815. Activităţile

de documentare au avut loc la Biblioteca Centrală din Iaşi, Biblioteca Institutului de Istorie "Nicolae Iorga" din Bucureşti şi în Biblioteca Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, unde s-au cercetat diferite manuscrise, tipărituri şi studii legate de tema proiectului în cadrul unui stagiu de documentare efectuat în perioada 25-31 octombrie, fotografiindu-se mai multe manuscrise şi tipărituri utile pentru îndeplinirea obiectivelor proiectului. De asemenea Augustin Guriţă a participat cu o lucrare la Simpozitionul Naţional organizat cu ocazia Zilelor Universităţii "Alexandru Ioan Cuza", Sesiunea de comunicări a profesorilor şi cercetătorilor (23 octombrie 2020), cu o lucrare intitulată „*Nici o patrie nu poate fi fericită dacă ai ei zac în noianul neştiinţei*. Din viaţa unui profesor ieşean din prima jumătate a secolului al XIX-lea", o comunicare în care s-a adus în discuţie contribuţia unui profesor din Iaşi, bun cunoscător al vechilor manuscrise şi tipărituri româneşti care de-a lungul vieţii sale a adunat mai multe tipărituri şi manuscrise, unele ajungând la Biblioteca Academiei Române, unde se păstrează şi astăzi.

Alexandra Chiriac şi-a asumat cercetarea generală a stadiului cercetării celorlalte texte propuse spre analiză, în principal textele manuscrise, dar şi cele ale căror prototip se bănuieşte că ar fi un text german, fără a exista însă o demonstraţie clară a acestui lucru (vezi bibliografie proiect), consultându-se în acest scop cataloagele lui Ştrempel şi Bianu. Astfel, într-o primă etapă a cercetării s-au identificat o serie de texte asupra cărora s-au aplecat deja mai mulţi cercetători români, cum ar fi studiile Anei-Maria Minuţ despre *Istoria universală*, tradusă de Molnar la Buda, 1800, *Istoria politicească a Dachiei* tradusă de Ioan Nemişescu în 1808 care beneficiază de o ediţie de text realizată de Mihai şi Cătălin Bordeianu, *Istoria Ecaterinei a II-a* tradusă de Ioniţă Chira (ms. 3102 BAR 1793 şi ms. 3165 BAR 1797), cu un studiu efectuat de Alexandra Chiriac. Aceste texte, deja transliterate, urmează a fi direct analizate din punct de vedere traductologic şi lingvistic în următoarea etapă a cercetării. Pentru celelalte texte prevăzute în bibliografie, se aşteaptă însă ridicarea restricţiilor de călătorie pentru a putea întreprinde cercetări amănunţite în fondul de carte rară a Bibliotecii Academiei Române, în arhive, dar şi în fondurile bibliotecilor din Viena, München, Leipzig şi Berlin.

Rezultatele obţinute până acum au fost diseminate în cadrul unui singur simpozion naţional (prin participarea dlui Guriţă detaliată mai sus), dat fiind faptul că evenimentele ştiinţifice la care membrii echipei îşi anunţaseră deja participarea cu prezentări, au fost amânate pentru a doua jumătate a anului următor. Menţionăm aici: Congresul international al Societăţii Române a Germaniştilor (amânat pentru septembrie 2021, Constanţa) sau Conferinţa internaţională a Catedrei de germanistică Sibiu (amânată pentru noiembrie 2021)

Director Proiect,
CHIRIAC ALEXANDRA